

פרק יב / ברוריה בן-דוד (וייס)

ניצחון יפתח היה מלווה בשני מאורעות טראגיים, על אחד בתחום האישי למדנו בפרק יא, גורל בתו היחידה של יפתח כתוצאה מנדרו לפני צאתו למלחמה. המאורע השני - פרצה מלחמת אחים בישראל. על כך נקרא בפרק יב .

במה האשימו בני אפרים את יפתח?

בני אפרים הגאים, שרצו להתנשא על כל השבטים קינאו בכבודו של יפתח, האשימוהו שבכוונה לא שיתף אותם במלחמתו והתקיפוהו על כך קשות. "מדוע עברת להלחם בבני עמון ולנו לא קראת ללכת עמך? ביתך נשרף עליך באש" (פס' א).
הזה היחס שהגיע לגיבור שזה עתה איבד את בתו היחידה. מצאו להם שעת כושר לזרות מלח על פצעיו.

הזוכרים אתם תלונה אחרת של בני אפרים?

תלונתם לגדעון : "מה הדבר הזה עשית לנו לבלתי קראות לנו כי הלכת להלחם במדין ויריבון אתו בחזקה" (ח , א).

כיצד הגיב יפתח לטענותם?

הוא הכחיש את טענותם "ואזעק אתכם ולא הושעתם אותי מידם". קראתי לכם ואתם לא נעניתם לקריאתי, ואני חרפתי את נפשי במלחמה עם בני עמון. גדעון ענה להם בענווה וברכות ועל ידי כך מנע מלחמת אחים. יפתח לא נהג כגדעון הוא הסביר להם דברים כהווייתם. הוא לא ניסה לפייס את בני אפרים במענה רך, אלא ביטא את צדקת עמדתו ללא פחד מתגובת בני אפרים. הוא החליט ללמדם לקח לבל יוסיפו לבוא בטענות, וכך פרצה מלחמת אחים אכזרית.
למענה הרך של גדעון מתאים הפתגם שבספר משלי "מענה רך ישיב חמה",
ולדברי יפתח מתאים הפסוק "ודבר עצב יעלה אף".

בני אפרים לעגו לגלעדים. בימי לחץ העמונים נמלטתם מארצכם וישבתם כפליטים בתוך אפרים ומנשה. לפי דעת מקרא : ייתכן שאתם מן הגלעד, אבל מן הגלעד שבהר אפרים, הר אפרים הצפוני מזרחי נקרא גלעד.

"ויכו אנשי גלעד את אפרים כי אמרו : פליטי אפרים אתם, גלעד בתוך אפרים בתוך מנשה" (פס' ד).
יפתח ערך באפרים טבח אכזרי. התקיף את מחנם בעבר הירדן המזרחי, והכם שם מכה רבה. הוא לכד את מעברות הירדן והשמיד כל אפרתי שרצה לשוב לביתו "ויפל בעת ההיא מאפרים ארבעים ושנים אלף" (פס' ו).

כיצד הבחינו אנשי גלעד בין בני אפרים לשאר השבטים?

בני אפרים בטאו שין כסמך, ומן המבטא אפשר היה להבחין בין בני אפרים לבין שאר השבטים. כל מי שהתקרב למעברות הירדן נשאל האם הוא משבט אפרים. אם השיב בשלילה התבקש לבטא את המילה שיבולת אם אמר סיבולת הרגוהו. אנשי גלעד בחרו דווקא במילה שיבולת, כי האנשים עמדו לפני זרם מי הירדן, ופירוש המילה שיבולת מערבולת במי נהר.

יפתח היה גיבור אומלל

- א. בגלל שנאת אחיו וגירושו מן הבית ומחלקו בנחלת אביו.
- ב. בגלל הנדר שנדר.
- ג. בגלל מלחמת האחים שפרצה בעקבות קנאת בני אפרים.

מסורת חז"ל מציגה את יפתח כריק, עם הארץ, "גרופית של שקמה" (גרופית- ענף, שקמה- עץ סרק, כלומר : ענף של עץ סרק), על סמך ה"ריקים" שבחבורתו ופרשת הקרבת בתו לפי נדרו. הכתוב מציין : "ותהי על יפתח רוח ה'". כלומר: חכמה וגבורה מאת ה' שהקנה לו ניצחון גדול מאד. חכמתו מתבטאת בהערכת כוונת האויב במסגרת ניסיון המשא ומתן שניהל עם עמון, תוך ידע היסטורי משכנע ומדויק שבסמוך לכישלוננו נחלץ להתקפה מידית ללא היסוס.

הניגודים בנפשו של יפתח ובהערכת אישיותו מוצאים ביטוי בעובדה שיפתח ושמואל נזכרים בנשימה אחת, "וישלח ה' את ירבעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל" (שמ"א יב יא). ככתוב במסכת ראש השנה כה ע"ב : "יפתח בדורו כשמואל בדורו", ללמדך "שאפילו קל שבקלין ונתמנה פרנס על הציבור (מנהיג) הרי הוא כאביר שבאבירים".

המדרש מגנה את פנחס הכוהן הגדול בדורו של יפתח על שלא התיר ליפתח את נדרו, ונענש בכך שנעלמה ממנו רוח הקודש, כי יש להקריב קרבן רק מן הראוי ליקרב (לכמוש אלוהי עמון נהגו להקריב קרבנות אדם, אצל יפתח שחי סמוך לעובדי האלילים התערבו אמונות אליליות באמונת הייחוד שלו באלוקי ישראל כפי שקרה ליתר בני אותם הדורות), ואילו יפתח נענש במוות ממחלה קשה.

חז"ל חדשו הלכות מרובות בשבועות ובנדרים והקדישו להן שתי מסכתות מיוחדות. גם בשבועת יחיד חדשו חז"ל הלכות רבות, והחשובה בהן היא האפשרות להתיר שבועות ונדרים ולעקרן מעיקרן. "מי שנשבע שבועת ביטוי וניחם על שבועתו וראה שהוא מצטער אם יקיים שבועה זו, ונהפכה דעתו לדעת אחרת, או שנולד לו דבר שלא היה בדעתו בשעת השבועה וניחם בגללו, הרי זה נשאל לחכם אחד או לשלושה הדיוטות במקום שאין שם חכם ומתרין לו שבועתו, ויהיה מותר לעשות דבר שנשבע שלא לעשות, או לא לעשות דבר שנשבע לעשות, וזהו הנקרא היתר שבועה" (רמב"ם הל' ש' ו א-ב).

שש שנים שפט יפתח את ישראל וימת ויקבר באחת מערי גלעד. יש פרשנות מגוונת על הפסוק החותם את תולדות יפתח. הפשט הוא שנקבר באחת מערי גלעד במקום לא ידוע. רלב"ג מפרש : מפני שלא השאיר אחריו בן או בת שיהיה נקרא בהם שמו ציווה שיקברו עצמותיו בכל ערי גלעד קצת פה וקצת שם, כדי שיהיה לו זכר באותם המקומות שהציל מיד מלך בני עמון.

שלושה שופטים מוזכרים בפרקנו שאין הכתוב מספר קורותיהם ומעלליהם והם :

אבצן מבית לחם, אילון הזבולני, עבדון בן הלל הפרעתוני.
שלושה שופטים נקראים בשמות של ראשי משפחות הנזכרים בתורה. על שניים מהם תולע ויאיר למדנו בפרק י', ובפרקנו נקרא שופט על שם אחד מאבות שבטו. **מיהו השופט?** אילון הזבולני.
"בני זבולן למשפחתם לסרד משפחת הסרדי לאלון משפחת האלני" (במד' כו , כו).

עבודה בכתב

- 1) באיזה ניסיון עמד יפתח לפי פרקנו?
- 2) מה דעתך על התנהגות בני אפרים?
- 3) לאיזה מקרה מתאים הפתגם "מענה רך ישיב חמה"?
ולאיזה מקרה מתאים הפתגם "ודבר עצה יעלה אף"?
- 4) איזה סימן מיוחד היה לבני אפרים?

5) יפתח ותכונותיו, כתבו את הקטע המתאים לכל תכונה.

- א. מקופח מילדותו.
- ב. גיבור ואיש מלחמה.
- ג. לא שכח את העוול שנעשה לו.
- ד. שאף להשבת כבודו וזכויותיו הגזולות.
- ה. הכיר את תולדות ישראל.
- ו. שאף לשלום.
- ז. לא היה נכון לווייתורים.

6) מי אמר למי?

- א. מדוע עברת להילחם בבני עמון ולנו לא קראת ללכת עמך?
- ב. ביתך נשרף עליך באש.
- ג. ואזעק אתכם ולא הושעתם אותי מידם.
- ד. ולמה עליכם היום הזה להילחם בי?
- ה. אמר נא שבלת ויאמר סבלת.